

Sir Gerard CLAUSON Hakkında Bazı Kaynaklar

Bülent Ağaoğlu

2.1.2017

Clauson, Sir Gerard: An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth– Century Turkish, Oxford 1972.

(Hakkında: http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDA/1972/1972_13_Dilacar.pdf)

“An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth – Century Turkish (Oxford 1972). Ölümünden iki yıl önce yayımladığı bu son ve en önemli eseri, Clauson’un 1940’lardan beri süren çalışmalarının bir ürünüdür. 1950’lerde Radloff’unkinin yenisi ve daha mükemmeli olmak üzere en eski devirlerden günümüze kadar bütün Türk lehçelerini içine alan bir sözlük meydana getirmek düşüncesiyle yola çıkan Clauson, altı yıl kadar süren bir çalışmadan sonra, altmışa yaklaşmış yaşı ile bu projesinin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını anlamıştır. Bu sebeple planını değiştirip ondan daha mütevazı bir çapa indirdiği çalışmasıyla Türk dilinin sadece 1200 yılından öncesi üzerindeki tarihî ve etimolojik sözlüğünü hazırlamaya hasretti. **Kendine mahsus bir tertip tarzı olan sözlükte, XII. yüzyıl sonuna kadar Sanskritçe, Arapça ve Farsça’dan doğrudan doğruya alınmış olanlar hariç, Türkçe yazılı metin ve vesikalarda geçen bütün kelimeler toplanmış, mümkün olduğu kadarı ile bunların etimolojik açıklamaları yapılmıştır. Büyük bir boşluğu dolduran eser, kısa zamanda Türkoloji’nin temel müracaat kitaplarından biri olmuştur.** Bilinen tarzda bir alfabetik sıralama yerine yarı köken ve hece sayısına, yarı alfabetik sisteme dayanan sözlükten istifadeyi kolaylaştıracak bir kılavuz olmak üzere, A. Róna – Tas’ın başkanlığında P. Hajdu ve T. Mikola’nın iştirakiyle, I. cildi doğrudan doğruya alfabetik, ikincisi yapı bakımından sistematik bir genel indeksi yapılmıştır (Sir Gerard Clauson. An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth–Century Turkish Index, Studia Uralo – Altaica, sy. 14–15, Szeged 1981).”

<http://www.tdvia.org/dia/ayrmetin.php?idno=080049>

Clauson, Sir Gerard

(1891–1974)

Türk dilinin en eski dönemleri üzerindeki çalışmalarıyla tanınan İngiliz Türkologu.

Londra’da doğdu. Bir binbaşının oğludur. Eton College’den sonra yüksek öğrenimini Oxford Üniversitesi’ne bağlı Corpus Christi College’de yaptı. 1914’te buradan mezun oldu ve çok geçmeden asker olarak katıldığı I. Dünya Savaşı boyunca Çanakkale, Mısır ve Irak’ta ordu hizmetinde bulundu. Savaştan sonra 1919’da girdiği Sömürgeler Bakanlığı’nda 1951’de emekli oluncaya kadar önemli mevkilere yükseldi. Emekli olduktan sonra ise kendini bütünüyle ilmî araştırmalara vermek imkânını elde ederek en önemli çalışmalarını bu devrede ortaya koydu. 1 Mayıs 1974’te Londra’da öldü.

Öğrenciliği sırasında Pali dili ve Sanskritçe’den başka Türkçe ve Arapça gibi Doğu dillerini de öğrenmeye başlayan Clauson, pek erken denebilecek yaşta ilmî çalışmalar içine girmişti. Daha

üniversite öğrencisi iken 1912'de Royal Asiatic Society'ye üye oldu. Ölümüne kadar altmış iki yıl bu sıfatını koruduğu gibi 1958 – 1961 arasında buranın başkanlığında bulundu. 1975'te kendisine cemiyetin altın madalyası verildi. 1969 yılında da Amerika'da İndiana Üniversitesi'nin Altaic Studies mükâfatını kazanmıştı. 1906'da yayımladığı ilk ilmî yazısından itibaren Pali, Sanskrit ve Tibet dilleri alanında yürüttüğü çalışmalarını, arada yayımlanan "A Hitherto Unknown Turkish Manuscript in 'Uighur' Characters" (JRAS, January 1928, s. 99–130) adlı makalesi bir tarafa bırakılırsa, asıl 1951'den sonra hemen hemen tamamıyla Türk dili üzerinde yoğunlaştırmıştır. Türk diliyle ilgisi bakımından bu çalışmalar arasında Moğolca da yer alır. Yayımladığı yetmiş bir araştırmasından kırk sekizi doğrudan doğruya Türkoloji sahası ile ilgili bulunmaktadır. Zamanla Rusça, Çince, hatta Japonca da öğrenen ve elli yaşından sonra kendisini Türkoloji'ye veren Clauson'un yazıları esas itibarıyla Türk dili tarihi üzerinedir.

Eserleri. Türkçe ile Altay dillerinin akrabalığı teorisine karşı çıkan teziyle kendisini ilk planda tanıtan Clauson'un

cilt: 08; sayfa: 49

[CLAUSON, Sir Gerard – Christine Woodhead]

makaleleri dışında üç eseri vardır. 1. Sanglāx: a Persian Guide to the Turkish Language, by Muhammad Mahdi Xān (London 1960). Bu eserinde, Muhammed Mehdi Han'ın 1750'lerde yazdığı ÇağataycaFarsça sözlüğün bir giriş ve geniş açıklamalarla tıpkı basımını yaptı. Çalışmasında o devirdeki Çağatay dilinde Moğolca'dan alınma pek çok kelime bulunduğunu meydana koydu. Buna dayanarak, "The Case Against the Altaic Theory" adlı makalesinde (CAJ, II / 3, 1956, s. 181–187) Türkçe ile Moğolca arasındaki akrabalığı ileri süren Altay dil birliği teorisine karşı ortaya attığı görüşlerini burada daha da delillendirdi. 2. Turkish and Mongolian Studies (London 1962). Eser uzunca önsözünü ile birlikte on bir bölüm içinde Clauson'un Türk dili üzerindeki araştırmalarının sonuçlarını toplu bir şekilde açıklamaktadır. Türk dilinin menşei ve tarihî gelişmesi, VIII. yüzyıldan önceki yapısı ve fonetiği, en eski Türkçe ile Moğolca arasında münasebet meselesi gibi konular kitabın esasını teşkil eder. 3. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth – Century Turkish (Oxford 1972). Ölümünden iki yıl önce yayımladığı bu son ve en önemli eseri, Clauson'un 1940'lardan beri süren çalışmalarının bir ürünüdür. 1950'lerde Radloff'unkinin yenisi ve daha mükemmeli olmak üzere en eski devirlerden günümüze kadar bütün Türk lehçelerini içine alan bir sözlük meydana getirmek düşüncesiyle yola çıkan Clauson, altı yıl kadar süren bir çalışmadan sonra, altmışa yaklaşmış yaşı ile bu projesinin gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını anlamıştır. Bu sebeple planını değiştirip ondan daha mütevazı bir çapa indirdiği çalışmasıyla Türk dilinin sadece 1200 yılından öncesi üzerindeki tarihî ve etimolojik sözlüğünü hazırlamaya hasretti. Kendine mahsus bir tertip tarzı olan sözlükte, XII. yüzyıl sonuna kadar Sanskritçe, Arapça ve Farsça'dan doğrudan doğruya alınmış olanlar hariç, Türkçe yazılı metin ve vesikalarda geçen bütün kelimeler toplanmış, mümkün olduğu kadarı ile bunların etimolojik açıklamaları yapılmıştır. Büyük bir boşluğu dolduran eser, kısa zamanda Türkoloji'nin temel müracaat kitaplarından biri olmuştur. Bilinen tarzda bir alfabetik sıralama yerine yarı köken ve hece sayısına, yarı alfabetik sisteme dayanan sözlükten istifadeyi kolaylaştıracak bir kılavuz olmak üzere, A. Róna – Tas'ın başkanlığında P. Hajdu ve T. Mikola'nın iştirakiyle, I. cildi doğrudan doğruya alfabetik, ikincisi yapı bakımından sistematik bir genel indeksi yapılmıştır (Sir Gerard Clauson. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth–Century Turkish Index, Studia Uralo – Altaica, sy. 14–15, Szeged 1981).

Clauson'un makaleleri arasında Türk dili ve Türkoloji ile ilgili olanlarının en önemlilerinden bazıları şunlardır: "Turkish Ghost Words" (JRAS, 1955, s. 124–138); "A Note on Qapqan" (a.g.e., 1956, s. 73–77); "The Ongin Inscription" (a.g.e., 1957, s. 177–192); "The Turkish Numerals" (a.g.e., 1959, s. 19–31); "The Earliest Turkish Loan-words in Mongolian" (CAJ, IV / 3, s. 174–187); "The Turkish Elements in 14th Century Mongolian" (a.g.e., V / 4, s. 301–316); "Notes on the 'Irk Bitig'" (UJ, XXXIII / 3–4, s. 218–225); "The Muhabbat–nama of Xwarazmi" (CAJ, VII / 4, s. 241–255); "The Name Uyğur" (JRAS, 1963, s.

140–149); “Early Turkish Astronomical Terms” (UJ, XXXV, s. 350–368); “A Lexicostatistical Appraisal of the Altaic Theory” (CAJ, XIII / 1, s. 1–23); “The Origin of the Turkish ‘Runic’ Alphabet” (AO, XXXII, s. 51–76, E. Tryjarski ile birlikte); “The Inscription at Ikhe Khushotu” (RO, XXXIV / 1, s. 7–33); “Armeno–Qıpcaq” (a.g.e., XXXIV / 2, s. 7–13); “A Late Uyğur Family Archive” (Iran and Islam, nşr. C. E. Bosworth, Edinburg 1971, s. 167–196); “Some Notes on the Inscription of Tonuquq” (Studia Turcica, nşr. L. Ligeti, Budapest 1971, s. 125–132, Türkçe tercümesi, TM, XVIII, s. 141–148); “The Foreign Elements in Early Turkish” (Researches in Altaic Languages, nşr. L. Ligeti, Budapest 1975, s. 43–49).

Clauson’un aşağıdaki makalelerinin ilk neşirleri ise Türkiye’de yapılmıştır: “Türkçe Sözcük Üzerinde Araştırmalar” (Jean Deny Armağanı, Ankara 1958, s. 67–70); “The Concept of ‘Strength’ in Turkish” (Németh Armağanı, Ankara 1962, s. 93–101); “Three Notes on Early Turkish” (TDAY–Belleten, 1967, s. 1–18, Türkçe tercümesi, s. 19–37); “The Turkish–Khotanese Vocabulary re–edited” (İTED, V, 1973, s. 37–45).

BİBLİYOGRAFYA:

C. E. Bosworth, “Sir Gerard Clauson”, Bulletin of the British Society for Middle Eastern Studies, I, 1974, s. 39–40; V. L. Ménage, “Sir Gerard Clauson”, JRAS (1975), s. 215–217; A. Róna – Tas, “Sir Gerard Clauson”, AOH, XXIX / 3 (1975), s. 393.

Christine Woodhead

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=080048>

Clauson, Sir Gerard : **An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth–Century Turkish**. Oxford at the Clarendon Press, Oxford University Press, Ely House, Glasgow, New York, Toronto, 1972.

http://s155239215.onlinehome.us/turkic/40_Language/ClausonEDT/Clauson_EDTPreface.htm **

<https://tr.scribd.com/doc/239183758/Clauson-an-Etymological-Dictionary-of-Pre13th-c-Turkish>

Türkçede Clauson:

<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=080048>

S. Gerard Clauson’un Etimolojik Sözlüğünde Yenisey Yazıtları ile İlgili Veriler / Erhan Aydın. -- İstanbul, 2009. **Turkish Studies = Türkoloji Araştırmaları**, IV. cilt, 4 (I). sayı, 93–118. sayfa

S. Gerard Clauson’un Etimolojik Sözlüğünde Geçen Sağlık ve Tıpla İlgili Kelimeler = The Words Related to Health and Medicine in Gerard Clauson’s Etymological Dictionary / Ekrem Demir, 2014. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi = The Journal of International Social Research**, VII. cilt, 31. sayı, 131–148. Sayfa

Vildan Koçolu : “An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth Century Turkish (EDPT)”in Söz Dizini / The Word Index of the An Etymological Dictionary of Pre–Thirteenth Century Turkish (EDPT). **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies**, Cilt: VI, Say 1, Sayfa: 111–149, İZMİR 2006. *http://www.academia.edu/11753242/An_Etymological_Dictionary_of_Pre-

[Thirteenth_Century_Turkish_EDPT_S%C3%B6z_Dizini_The_Word_Index_of_the_An_Etymological_Dictionary_of_Pre-Thirteenth_Century_Turkish_EDPT_](#)

Sir **Gerard Clauson**'un mektupları: 13. yüzyıl öncesi İç Asya'da Türkler ve diğer kavimler : The correspondence of Sir **Gerard Clauson**: Turks and other peoples in pre-thirteenth century inner Asia. / hazırlayan Ali Suat Ürgüplü. -- İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2015. 175, [60] s. : hrt. ; 21 cm.

1. Türkiye_Tarihçe Türkçe İngilizce

https://tr.wikipedia.org/wiki/Gerard_Clauson

<https://eksisozluk.com/gerard-clauson--2854707>

<http://www.dilforum.com/forum/archive/index.php/t-91867.html>